

Οί έννοιες του ισλαμικού ιερού πολέμου (τζιχάντ) σύμφωνα μέ τὰ πανεπιστημιακά έγχειρίδια τῶν Θεολογικῶν Σχολῶν τῆς Ἑλλάδας

ΑΠΟΤΕΛΕΙ ΚΟΙΝΗ ΠΑΡΑΔΟΧΗ πὼς τὰ τελευταία χρόνια ἡ προσέγγιση τοῦ Ἰσλάμ ἀπὸ τοὺς Δυτικούς χαρακτηρίζεται ἀπὸ ἓνα έντονο συγκρουσιακὸ πνεῦμα. Βασικὸ ρόλο σὲ αὐτὴ τὴ σχέση παίξει ἡ έννοια τοῦ ἱεροῦ πολέμου (Τζιχάντ). Μὲ τὸν ὄρο αὐτὸ χαρακτηρίζεται ἡ συνεχῆς προσπάθεια πὸς πρέπει νὰ καταβάλλει ὁ πιστὸς πρὸς ὄφελος τῆς κοινότητάς του ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴν προστασία τῆς πίστης του ἀπέναντι σὲ ὅποιονδῆποτε ἐχθρὸ, ὑλικὸ ἢ ἄυλο, ἐξωτερικὸ ἢ ἐσωτερικὸ. Εἶναι ἐπίσης γεγονός ὅτι κατὰ τὸν αἰῶνα πὸς πέρασε τὸ Ἰσλάμ εἶχε ἀναπροσεγγισθεῖ μέσα ἀπὸ ἓναν «άνοιχτὸ» «διάλογο ἀγάπης» καὶ ἀλληλοκατανόησης. Εἶναι λοιπὸν ἐξαιρετικὰ ένδιαφέρον νὰ ἐξετάσουμε τὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο τὰ πανεπιστημιακά έγχειρίδια τῶν Θεολογικῶν Σχολῶν τοῦ ἑλληνικοῦ χώρου ἀντιμετωπίζουν καὶ ἐρμηνεύουν τὴν έννοια τοῦ ἱεροῦ πολέμου, μιὰ έννοια ἐξόχως προβληματικὴ στὸ σύγχρονο παγκοσμιοποιημένο περιβάλλον. Τὸ παρὸν μελέτημα προτίθεται νὰ ἀνιχνεύσει κατὰ πόσον τὰ ἀνωτέρω έγχειρίδια ἀναδεικνύουν τοὺς δύο πόλους γύρω ἀπὸ τοὺς ὁποίους περιστρέφεται ἡ έννοια τῆς τζιχάντ: τὸν πνευματικὸ καὶ τὸν ἐπιθετικὸ.

Ὁ ἐπιθετικὸς χαρακτήρας τῆς Τζιχάντ

Ἐνα ἀπὸ τὰ έγχειρίδια πὸς πραγματεύονται τὸ ζήτημα τῆς Τζιχάντ ἀποτελεῖ τὸ Ἰσλάμ, *Θρησκευολογικὴ Ἐπισκόπησις*, τοῦ νῦν ἀρχιεπισκόπου Ἀλβανίας Ἀναστάσιου Γιαννουλάτου¹. Ἐκεῖνο πὸς χαρακτηρίζει τὸ έγχειρίδιο εἶναι ἡ ἀνάπτυξη τοῦ ἐπιθετικοῦ χαρακτήρα τῆς τζιχάντ, ἂν καὶ διαπιστώνεται στὴν ἀρχὴ τοῦ πονήματος ὅτι «ὑπάρχει σήμερον ἡ τάσις ἀποσιωπήσεως τῆς

1. Ἀναστάσιος Γιαννουλάτος, *Ἰσλάμ, Θρησκευολογικὴ Ἐπισκόπησις*, ἐκδ. Πορευθέντες, Ἀθῆναι 1995, σσ. 208-210.

χαρακτηριστικής αυτής παραγράφου της ισλαμικής τακτικής». Πιό συγκεκριμένα, ο συγγραφέας υποστηρίζει ότι «Αί παροτρύνσεις του Κορανίου προς δυναμική, μαχητική αντιμετώπιση των “άπιστων” είναι πολλές και άμεσοι» (και παραθέτει σχετικά χωρία) και «ή κλασική... σημασία της έντολης παραμένει αναμφισβήτητος». Συμπληρώνει ακόμα ότι «ο χαρακτήρ του Μωάμεθ υπήρξε επιθετικός» και αποδίδει την επέκταση του Ίσλάμ «μέ ταχύτητα άστραπής... από των στηλών του Ήρακλέους μέχρι του Ίνδου ποταμού» στο γεγονός ότι «τό ξίφος άπεδεικνύετο πειστικώτερον τής πειθοῦς». Άς σημειωθεί όμως εδώ ότι σέ πολλές ιστορικές συγκυρίες τὸ «ξίφος» δὲν ἦταν καὶ τόσο ἀπαραίτητο, πράγμα πὸ ἄλλωστε δέχεται ὁ συγγραφέας, ἀναφέροντας τὸν ἐξισλαμισμό τῶν κατακτητῶν (κι ὄχι κατακτημένων) Μογγόλων καὶ τῶν Τούρκων ἢ τὴν σημερινή ἐξάπλωση τοῦ Ίσλάμ στὴν Ἀφρική, τὴν ΝΑ Ἀσία, τὴν Ἀμερική καὶ Εὐρώπη². Πολλῶ δὲ μᾶλλον, ἀφοῦ ἀποδίδει τὴν ισλαμική επέκταση στὸν ἐσωτερικό, θρησκευτικό δυναμισμό του³. Τέλος, ὁ συγγραφέας δὲν συμπεριλαμβάνει κατὰ τὴν ἀνάλυση τῶν πέντε βασικῶν καθηκόντων τοῦ μουσουλμάνου τὸν ἱερὸ πόλεμο.

Ὁ ἐπιθετικὸς χαρακτήρας τῆς Τζιχάντ ἀναδεικνύεται ἀκόμη περισσότερο στὸ ἔργο τοῦ Ἡλ. Νικολακάκη, *Ὁ ἱερὸς πόλεμος τοῦ Ίσλάμ «Τζιχάντ»*. Ἀπὸ τὴν πρώτη μάλιστα παράγραφο τοῦ προλόγου του, ὁ καθηγητὴς προσφεύγει στὴν καταγραφή μιᾶς σειρᾶς βίαιων γεγονότων κάθε μορφῆς, τὰ ὅποια «σὲ καθημερινή βάση» συμβαίνουν στὴν περιοχὴ τοῦ Ίσλαμικοῦ κόσμου «σχεδὸν κατ’ ἀποκλειστικότητα», «ἂν καὶ ἀπὸ πολὺ μακριὰ ἀκολουθοῦν οἱ χώρες τῆς Νοτίου Ἀμερικής». Ἐν συνεχείᾳ, ἀναφέρεται στὴ τζιχάντ ἐπισημαίνοντας «τὴν καθιέρωσί του ὡς ἔκτου βασικοῦ καθήκοντος, μετὰ ἀπὸ τὰ ἄλλα πέντε κανονικὰ καθήκοντα τοῦ Ίσλάμ...» καὶ καταγράφει τὴν παρουσία της «σ’ ὅλες τὶς φάσεις τῆς ιστορικῆς μοίρας αὐτῆς τῆς θρησκείας προχωρώντας στὶς σύγχρονες ἐφαρμογές του»⁴. Ὅπως προκύπτει ἀπὸ τὰ ἀνωτέρω, ὁ συγγραφέας οὐδόλως στρέφεται στὴν ὅποια πνευματικὴ ἔκφραση τῆς τζιχάντ: «Ἐδῶ μᾶς ἐνδιαφέρει ἡ μορφή ἐκείνη τοῦ τζιχάντ, πὸ σημαίνει τὸν ἐκδήλο ἱερὸ πόλεμο γιὰ τὴν επέκταση τῆς κυριαρχίας τοῦ Ίσλάμ»⁵. Ἐπιχειρώντας μιὰ ιστορική θεμελίωση τοῦ ἰσχυρισμοῦ του ὁ Ἡλ. Νικολακάκης σημειώνει ὅτι «ὁ τζιχάντ ἐγκαινιάστηκε ἀμέσως μετὰ τὴ φυγὴ τοῦ Μωάμεθ καὶ τῶν ὀπαδῶν του ἀπὸ τὴν Μέκκα στὴ Μεδίνα... Ὁ Μωάμεθ ὁ ἴδιος, γιὰ νὰ ἐξασφαλίσει τὴν ἐπιβίωση τῆς μικρῆς ὀμάδας του, ἀλλὰ καὶ τῆς ὅλης κοινότητος τῆς Μεδίνας... ὀργάνωσε ἐπιδρομὲς ἐναντίον караβανιῶν... Ὅλες οἱ ἐνέργειες τοῦ Μωάμεθ καὶ τῶν πρώτων Χαλιφῶν ἦταν καρποὶ τῆς διδασκαλίας γιὰ τὸ τζιχάντ»⁶.

2. Ὁ.π., σ. 238.

3. Ὁ.π., σ. 23.

4. Ἡλίας Νικολακάκης, *Ὁ ἱερὸς πόλεμος τοῦ Ίσλάμ «Τζιχάντ»*. Σύσταση, Καθιέρωση, Σύγχρονες ἐφαρμογές του, Θεσσαλονίκη 1989, σ. 9.

5. Ὁ.π., σ. 15. Βλ. ἐπίσης σ. 62.

6. Ὁ.π., σσ. 16-17.

Ὁ συγγραφέας ἀρνεῖται κατηγορηματικά ἀκόμη καὶ τὴν πιθανότητα κάποια τζιχάντ νὰ εἶναι ἀμυντική. «Ὅλες οἱ κατακτήσεις τῶν Ἀράβων ὀφείλονται λοιπὸν στὴ μόνη ὑπαρκτὴ τζιχάντ, τὴν ἐπιθετική⁷. Ἡ ὀπτική τοῦ Ἡλ. Νικολακάκη γίνεταί ἀκόμη περισσότερο ξεκάθαρη στὴν ἀνάλυση τοῦ ρόλου τῆς τζιχάντ σὲ συγκεκριμένες ἱστορικές συγκυρίες, ὅπως λ.χ. στὴν ὑπόθεση τοῦ ἐποικισμοῦ τῶν παλαιστινιακῶν ἐδαφῶν ἢ τὴν προσφυγοποίηση τῶν Παλαιστινίων (ἐνότητα μὲ τίτλο «Ὁ ἀγώνας κατὰ τῶν εἰσβολέων»). Ἀναλόγου βεληνεκοῦς καὶ σημασίας εἶναι ἡ ἐνοχὴ τῆς Τζιχάντ γιὰ τὰ γεγονότα στὸν Λίβανο καὶ στὴν Κύπρο⁸. Παρόμοια καὶ ὅσον ἀφορᾷ τὴν ὄντως φρικτὴ καταστροφή τῆς Θεσσαλονίκης τὸ 1430 ἀπὸ τὸν Μουράτ. Ἡ κατακλείδα τῆς ἐνότητας εἶναι ἡ πρόταση: «Αὐτὸ συνέβαινε σὲ ὄλες τις περιπτώσεις ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ Μωάμεθ ἕως τοὺς πρόσφατους καιροὺς»⁹. Ὁ συγγραφέας σημειώνει χαρακτηριστικὰ ὅτι δὲν εὐσταθοῦν οἱ ἰσχυρισμοὶ τῶν Μουσουλμάνων πὼς μὲ τὴ τζιχάντ ὑπερασπίζονται τὶς ἐλευθερίες τους, γιατί, «ἀφ' ὅτου (ἡ Δύση) τοὺς παραχώρησε τὴν ἀνεξαρτησία χωρὶς ἰδιαίτερη πίστι, δὲν ὑπάρχει καμία ἔνδειξη ὅτι θέλει νὰ τὴν καταργήσει καὶ πάλι. Ἀλλὰ οἱ Μουσουλμάνοι πρέπει πάντοτε νὰ βρίσκουν μιὰ ἀφορμὴ γιὰ τὴν ἐφαρμογὴ τοῦ ἱεροῦ πολέμου»¹⁰. Ἡ ἔκφραση ὅμως «χωρὶς ἰδιαίτερη πίστη» θὰ μπορούσε εὐκόλα νὰ ἀμφισβητηθεῖ.

Εἶναι χρήσιμο νὰ ἀναφέρουμε πὼς δὲν συμμερίζονται ὅλοι οἱ συγγραφεῖς τὴν ἀποψη περὶ ἐφαρμογῆς τοῦ ἱεροῦ πολέμου στοὺς ὑπὸ κατάκτηση λαοὺς. Ἔτσι λοιπὸν, ὁ Μεθόδιος Φούγιας ἀναφέρει ὅτι «Οἱ χριστιανικὲς δυνάμεις δὲν ὑποχώρησαν ἐπειδὴ ἀντιμετώπισαν τὸ σπαθὶ τοῦ Ἰσλάμ, ἀλλὰ ἀπλῶς ἦταν διαλυμένες μέχρι ἀνύπαρκτες. Δὲν χρειάστηκε καμία ἀπειλὴ ἀπὸ τὸ Ἰσλάμ γιὰ νὰ τὸ ἀσπαστοῦν χιλιάδες λαοί. Ἀσπάστηκαν τὴν νέα πίστη γιὰ νὰ ἀποκομίσουν ὀφέλη ἢ γιατί θεωροῦσαν τὸ Ἰσλάμ πολὺ κοντὰ στὸν χριστιανισμό»¹¹. Καὶ συνεχίζει ἐπισημαίνοντας ὅτι πολλοὶ λαοὶ ποὺ κατέκτησαν οἱ Ἄραβες στὴν πάροδο τῶν αἰῶνων νικῆθηκαν ὄχι ἀπὸ τὸ ξίφος τοῦ Ἰσλάμ ἀλλὰ ἀπὸ τὶς ἴδιες τους τὶς ἀδυναμίες¹². Ὁ Δημήτρης Κιτσιῆκης ἐπίσης σημειώνει ὅτι: «Ὁ ἱερός πόλεμος, ποὺ τὸν ἤθελαν τὰ θρησκευτικὰ στοιχεῖα, δὲν ὑπῆρξε ἢ βᾶση τῆς Ὀθωμανικῆς πολιτικῆς, οὔτε κἀν στὶς ἀρχές της, τοῦ 14ου αἰ.»¹³. Τέλος, ἡ Λιάνα Μυστακίδου προσφέρει μιὰ διαφορετικὴ ἀνάγνωση: «Τὸ πείραγμα εἶναι ὅτι αὐτοὶ ποὺ ὀδηγοῦν τὸ Ἰσλάμ στὸ πολιτικὸ προσκῆνιο δὲν εἶναι μουσουλμάνοι. Ξένα μὴ μουσουλμανικὰ κέντρα ἀποφάσεων ὑποστηρίζουν καὶ κατευθύνουν τὸ Ἰσλάμ. Τὰ κέντρα αὐτὰ χρησιμοποιοῦν τὸ Ἰσλάμ σὰν μέσο γιὰ τὴν ἐπίτευξη τῶν στόχων τους. Ἡ ἀντίθεση αὐτὴ φαίνεται ξεκάθαρα ἀπὸ

7. Ὁ.π., σ. 87.

8. Ὁ.π., σσ. 126, 128.

9. Ὁ.π., σ. 70.

10. Ὁ.π., σ. 104.

11. Μεθόδιος Φούγιας, *Τὸ ἑλληνικὸ ὑπόβαθρο τοῦ Ἰσλαμισμοῦ*, ἐκδ. Λιβάνη - Νέα Σύνορα, Ἀθήνα 1994, σ. 104.

12. Ὁ.π., σσ. 31 καὶ 52.

13. Δημήτρης Κιτσιῆκης, *Ἱστορία Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας*, ἐκδ. Ἑστίας, Ἀθήνα 1995, σ. 74.

τήν αδυναμία τῶν μουσουλμανικῶν κρατῶν νὰ ἐκμεταλλευτοῦν τὶς πλουτο-
παραγωγικὲς τοὺς πηγές»¹⁴.

Ἡ Τζιχάντ ὡς ἓνας ἀπὸ τοὺς Στύλους τοῦ Ἰσλάμ

Περισσότερες πληροφορίες γιὰ τὸν ἱερό πόλεμο παρέχει ὁ Γρ. Ζιάκας στὰ ἔργα του *Ἱστορία τῶν Θρησκευμάτων, Β', Ἰσλάμ*¹⁵, καὶ *Ἰσλάμ, Θρησκεία καὶ Πολιτεία*¹⁶. Στὸ πρῶτο ἐξ αὐτῶν, ὁ συγγραφέας κατατάσσει τὴ τζιχάντ στὰ «ὑπὸ τῆς κοινότητος καθοριζόμενα» καθήκοντα, σημειώνοντας παράλληλα ὅτι «δὲν εἶναι μέχρι καὶ σήμερον μικρᾶς σημασίας τὸ καθήκον τοῦ ἐντατικοῦ ἀγῶνος (Jihad), τοῦ “ἀγῶνος εἰς τὴν ὁδὸν τοῦ Θεοῦ”, τοῦ ἄλλως δηλαδὴ γνωστοῦ “ἱεροῦ πολέμου” τοῦ Ἰσλάμ, ὁ ὁποῖος ἀποσκοπεῖ εἰς τὴν ἐξάπλωσιν καὶ τὴν κυριαρχίαν τοῦ “δικαίου τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν ἀνθρώπων” ἐφ’ ὅλης τῆς γῆς». Συμπληρώνει μάλιστα ὅτι «σήμερον ἐρμηνεύεται ὡς μαρτυρία εἰς τὸν ἀγῶνα τῆς πίστεως, εἶναι ὅμως καθήκον παντός μουσουλμάνου, ὅταν τὸ Ἰσλάμ ἀπειλεῖται». Στὸ πλαίσιο αὐτό, ἡ τζιχάντ δὲν σχετίζεται μὲ κατακτήσεις ἢ μὲ πράξεις φανατικῆς βίας. «Ἡ ἔμπρακτος τήρησις (τῶν πέντε βασικῶν καθηκόντων) κάμνει τὸν πιστὸν τέλειον μουσουλμάνον. Οὐδὲν ἕτερον διὰ τὴν τελείωσίν του ἀπαιτεῖται»¹⁷. Παρόμοια ἀντίληψη γιὰ τὴ Τζιχάντ βρισκόμε καὶ στὸ νεώτερο βιβλίον του *Ἰσλάμ, Θρησκεία καὶ Πολιτεία*. Καὶ ἐδῶ ἡ Τζιχάντ χαρακτηρίζεται ὡς σπουδαῖο ἀτομικὸ καθήκον ποὺ «ἀποσκοπεῖ στὴν ἐξάπλωσιν καὶ τὴν κυριαρχία τῶν “δικαίων τοῦ Θεοῦ” σ’ ὅλη τὴ γῆ»¹⁸. Πρὸς ἐπίρρωσιν αὐτοῦ, παραθέτει τὴν ἐρμηνεία τῶν μυστικῶν τοῦ Ἰσλάμ, ποὺ γιὰ αὐτοὺς «τὸ τζιχάντ σημαίνει τὸν ἀκατάπαυστο ἐσωτερικὸ πνευματικὸ ἀγῶνα ἐναντίον τῶν παθῶν, τὰ ὁποῖα δεσμεύουν τὴν ἐλευθερία τοῦ ἀνθρώπου»¹⁹. Ἐπικαλεῖται δύο χωρία τοῦ Κορανίου, γιὰ νὰ συμπεράνει: «Στὸ Al-Jihad, λοιπόν, ποὺ σημαίνει ἱερός ἀγῶνας, πόλεμος γιὰ χάρις τοῦ Allah (μὲ ὅλη τὴν δύναμιν τῶν ἀριθμῶν καὶ ὅπλων), δόθηκε ἀπὸ τὴν ἰσλαμικὴ θρησκεία ἢ ὑψίστη σπουδαιότητα καὶ ἔτσι τὸ Jihad εἶναι ἓνας ἀπὸ τοὺς στύλους τοῦ Ἰσλάμ... γι’ αὐτὸ τὸ Τζιχάντ στὸ Ἰσλάμ εἶναι ὑποχρεωτικὸ καθήκον κάθε μουσουλμάνου...»²⁰.

Ἡ προσέγγισις καὶ τῶν δύο ἐκφράσεων τῆς τζιχάντ ἐπιτρέπει στὸν συγγραφέα νὰ ἀποσυνδέσει μὲ σαφήνεια τὰ φαινόμενα τῆς σύγχρονης βίας ἀκραίων ἰσλαμικῶν ὁμάδων ἀπὸ τὸ Ἰσλάμ καὶ ἔτσι νὰ προσπαθῆσι νὰ κατανοήσι «γιατὶ μιλάμε ἀδιακρίτως γιὰ θρησκευτικὸ φανατισμὸ καὶ κίνδυνον τοῦ κόσμου

14. Λιάνα Μυστακίδου, *Οἱ Ἀλεβήδες στὴν σύγχρονη Τουρκία*, ἐκδ. Γόρδιος, Ἀθήνα 1997, σ. 185.

15. Γρ. Ζιάκας, *Ἱστορία τῶν Θρησκευμάτων, Β', Τὸ Ἰσλάμ*, ἐκδ. Πουρναράς, Θεσσαλονίκη 1998.

16. Γρ. Ζιάκας, *Ἰσλάμ, Θρησκεία καὶ Πολιτεία*, ἐκδ. Κορν. Σφακιανᾶκη, Θεσσαλονίκη 2001.

17. *Ὁ.π.*, σ. 375.

18. Ζιάκας, *Ἰσλάμ*, ὁ.π., σσ. 76-80.

19. *Ὁ.π.*, σ. 80.

20. *Ὁ.π.*, σ. 81.

ἀπό τὰ πλήθη τοῦ Ἰσλάμ»²¹. Στὸ πλαίσιο αὐτό, ὁ Γρ. Ζιάκας ἐπιχειρεῖ τὴν ἀπομυθοποίηση τοῦ ἱεροῦ πολέμου ὡς ἰδιαίτερου χαρακτηριστικοῦ τοῦ Ἰσλάμ: «Ἐπιπλέον οἱ χριστιανικὲς ὁμολογίες καὶ τὸ Ἰσλάμ, ἀλλὰ καὶ ἄλλες μεγάλες θρησκείες τοῦ κόσμου εἶναι ὑπεύθυνες τόσο γιὰ θρησκευτικούς πολέμους καὶ διαμάχες στὸν κόσμο, ὅσο καὶ γιὰ τὸ ὅτι ἔσπευσαν νὰ κατοχυρώσουν τὸν παγκόσμιο ἀνταγωνισμό μὲ θρησκευτικὲς ἰδεολογίες. Πράγματι... οἱ θρησκείες χρησιμοποιοῦντο συχνὰ στὴν ὑπηρεσία στενῶν ἐθνικιστικῶν σκοπιμότητων ἢ μεγάλων συμφερόντων...»²², καταλήγει ὁ συγγραφέας.

Ἡ ἱεραποστολικὴ διάσταση τῆς Τζιχάντ

Ὁ καθηγητὴς Διονύσιος Δακουράς ἐπικεντρώνεται περισσότερο στὴ συστηματικὴ καὶ ὀργανωμένη προβολὴ τοῦ Ἰσλάμ στὴ Δύση καὶ στὶς προσπάθειές του γιὰ ἐξάπλωση. Πιὸ συγκεκριμένα, ὁ συγγραφέας διευκρινίζει στὸν πρόλογο τοῦ βιβλίου του *Ἡ Προβολὴ τῶν Ἀσιατικῶν Θρησκευμάτων εἰς τὴν Δύσιν* ὅτι ἀπὸ θρησκευτολογικὴ ἀποψη ὁ ὅρος «προβολή» θεωρεῖται δόκιμος καθότι «τὰ μεγάλα ἀσιατικὰ θρησκευτά, ὁ Ἰνδουϊσμός, ὁ Βουδισμός καὶ τὸ Ἰσλάμ μετέρχονται τὴν ἱεραποστολήν, κατ' ἀκριβῆ ἀπομίμησιν χριστιανικῶν προτύπων... προσηλυτίζουσι καὶ ἀποκοτοῦσι φίλους καθ' οἰονδήποτε τρόπον καὶ μέθοδον»²³. Ὡς σκοπὸ τῆς ἰσλαμικῆς ἱεραποστολῆς ὁ συγγραφέας ὀρίζει λοιπὸν τὴν ἐκπλήρωση τοῦ οὐσιαστικοῦ καθήκοντος παντὸς μουσουλμάνου, τὴν «ὑποταγὴ δηλαδὴ ὅλης τῆς ἀνθρωπότητος εἰς τὴν θρησκείαν τοῦ Μωάμεθ»²⁴. Κατὰ τὸν συγγραφέα, ἄλλωστε, ὁ ἴδιος ὁ Μωάμεθ «ἐχρησιμοποίησε διάφορα μέσα πρὸς ἐπιβολὴν καὶ ὑποταγὴν τῶν πάντων ὑπὸ τὸν ἰσλαμικὸν ζυγόν, ἐν δὲ τῶν μέσων τούτων θεωρεῖται ὑπὸ πολλῶν ὁ ἱερὸς πόλεμος (Jihad)»²⁵.

Φορεῖς τῆς ἰσλαμικῆς ἱεραποστολικῆς δραστηριότητος εἶναι ἄτομα, ὀργανώσεις καὶ κυβερνήσεις. Κατὰ τὶς διαπιστώσεις τοῦ συγγραφέα, «ἡ προβολὴ καὶ ἡ ἀξίωσις τοῦ Ἰσλάμ ὡς παγκοσμίου θρησκείας ἐκφράζεται σὺν τοῖς ἄλλοις καὶ διὰ τῆς ὑποχρέωσης παντὸς μουσουλμάνου νὰ ὑποτάσῃ ἀπίστους καὶ νὰ τοὺς μεταβάλλῃ εἰς ὀπαδοὺς τοῦ προφήτη Μωάμεθ»²⁶. Σ' αὐτὴ τὴν προσπάθεια τοῦ Ἰσλάμ συνέβαλλαν πολλοὶ παράγοντες, μεταξύ τῶν ὁποίων οἱ μουσουλμάνοι ἔμποροι, οἱ ὁποῖοι μεταξύ ἄλλων «κατὰ τὴν διεξαγωγὴν τῶν ἐμπορικῶν συναλλαγῶν ἤρχοντο εἰς ἐπικοινωνίαν μὲ πλουσίους ἄρχοντας τοὺς ὁποῖους προσηλυτίζον εἰς τὸ Ἰσλάμ»²⁷. Ἀναφέρεται, ἐπίσης, ἡ δράση ἐπαγγελματιῶν ἱεραποστόλων στὴν Ἰνδονησία καὶ στὴν Κίνα. Ὁ συγγραφέας

21. Ὁ.π., σ. 94.

22. Ὁ.π., σσ. 98-99.

23. Διονύσιος Δακουράς, *Ἡ προβολὴ τῶν ἀσιατικῶν θρησκευμάτων εἰς τὴν Δύσιν*, χ.χ., σ. 5.

24. Ὁ.π., σ. 324.

25. Ὁ.π., σ. 329, καὶ τοῦ ἰδίου *Θρησκεία καὶ Αἵρεσις, Β', Ἰσλάμ καὶ αἵρεσις, Ι, Ἀχμαντίγια, μὴ ἰσλαμικὴ μεταρρυθμιστικὴ κίνησις*, Ἱεροσόλυμα 1995, σ. 112. Ἐπίσης βλ. σσ. 82, 95.

26. Δακουράς, *Προβολή*, ὁ.π., σ. 447.

27. Ὁ.π., σ. 422.

ας έπισημαίνει έπιπλέον τόν ρόλο τών μουσουλμάνων μεταναστών, οί όποίοι μετέφεραν σέ διάφορες χώρες τίς θρησκευτικές του πεποιθήσεις και συνέβαλλαν στή δημιουργία νέων ισλαμικών ομάδων ή στήν αύξηση τών μελών παλαιότερων²⁸. Ίεραποστολική δραστηριότητα όμως ασκούν και οί πολυπληθείς ισλαμικές οργανώσεις, έπίσημες, άνεπίσημες, έθνικές και διεθνείς, τίς όποίες συστηματικώς και μεθοδικώς άναφέρει ο συγγραφέας σέ μεγάλο τμήμα του έργου του. Αύτή ή πνευματική έκφραση τής τζιχάντ πραγματώνεται, έπίσης, μέ τήν άνέγερση τεμενών και τζαμιών, τήν ίδρυση σχολείων και σχολών και κυρίως μέ τήν «πέννα». Η ιδέα τής τελευταίας άνήκει στον ίδρυτή τής Άχμαντίγια²⁹, αλλά υιοθετήθηκε από όλόκληρο τό Ίσλάμ και γι' αυτό οί εκδόσεις βιβλίων και μεταφράσεων του Κορανίου, περιοδικών και έφημερίδων άφθονούν σ' όλο τόν κόσμο³⁰. Τή χρηματοδότηση, τέλος, του πνευματικού τζιχάντ έχουν αναλάβει πλούσιοι μουσουλμάνοι και κυβερνήσεις και, εκούσια ή άκούσια, μέ τακτικές εισφορές τά μέλη ομάδων και οργανώσεων.

Έν κατακλείδι, κατά τόν συγγραφέα, οί κατευθυντήριες γραμμές τής ισλαμικής προβολής είναι γενικά δύο: άφενός άπολογητική-άμυντική και άφετέρου πολεμική-έπιθετική. Έτσι έπιχειρείται ή άποφόρτιση του ίερού πολέμου από τό στίγμα τής βίας και ή παρουσίασή του ως πνευματικού και μάλιστα προσωπικού. "Όταν ο άγώνας αυτός διεξάγεται πρós τά έξω, τότε είναι άγώνας τής «πέννας» και όχι του «ξίφους»³¹, γιατί τό Ίσλάμ είναι θρησκεία ειρηνική και άνεκτική³², κατά τούς ισχυρισμούς, βέβαια, τών μουσουλμάνων. Κατά τόν συγγραφέα, ή πολεμική-έπιθετική προβολή τών ισλαμιστών στρέφεται έναντίον όλων τών θρησκειών, μέ ιδιαίτερη όμως σφοδρότητα έναντίον του χριστιανισμού, άφου γιά τό Ίσλάμ είναι άπορριπτέα ή στενή συνάφεια Θεού-άνθρώπου³³.

28. *Ό.π.*, σ. 451. Βλ. έπίσης σσ. 424, 432, 448, 449, 450.

29. *Ό.π.*, σ. 472, και *Άχμαντίγια*, *δ.π.*, σ. 94.

30. Δακουράς, *Προβολή*, σσ. 343-4, 427-8, 433, 435, 444, 471-2. Πρβλ. *Άχμαντίγια*, σσ. 24, 64.

31. *Ό.π.*, σσ. 344, 349, και *Άχμαντίγια*, σσ. 35, 88, 89, 90, 94.

32. Δακουράς, *Άχμαντίγια*, σσ. 92-93. Βλ. και *Προβολή*, σ. 459.

33. Γιά τήν πολεμική έναντίον του Χριστιανισμού βλ. μεταξύ άλλων *Άχμαντίγια*, σσ. 11-115, *Προβολή*, σ. 327.